

SOSYAL BİLİMLERDE EPİSTEMOLOJİK TARTIŞMALAR, DİSİPLİNLER AYRIMI VE EKLEKTİSİZM

Epistemological Discussions, Separation Of Disciplines, And Eclecticism In Social

Arş. Gör. Fatih UÇAN¹

Cite As: Uçan, F. (2021). "Sosyal Bilimlerde Epistemolojik Tartışmalar, Disiplinler Ayrımı Ve Eklektisizm", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:7, Issue:36; pp:1056-1063

ÖZET

Sosyal bilimler disiplini ortaya çıktığı andan itibaren epistemolojik açıdan ve yöntem açısından çeşitli tartışmalara konu edilmiştir. Her ne kadar postmodernizm 1990'lı yıllarda daha etkili olsa da günümüzde de söz konusu tartışmalar postmodernizm tartışmaları ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda bilim felsefesi kapsamında pozitivizm, yorumlayıcı gelenek, eleştirel yaklaşım ve nihai olarak postmodernist yaklaşımlar dönem dönem sosyal bilimleri etkisi altına almıştır. Bu çalışma kapsamında kısaca sosyal bilimlerde yaşanan epistemolojik tartışmalara ve buna bağlı olarak sosyal bilimlerde gerçekleşen disiplinler ayrımlarına eklektisizm perspektifinden eleştiril bir bakış gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilimler, Postmodernizm, Eklektisizm

ABSTRACT

Since the discipline of social sciences has emerged, various discussions have been discussed in terms of epistemology and methodology. Although postmodernism was more influential in the 1990s, these debates are still associated with postmodernism debates today. In this context, positivism, interpretive tradition, critical approach and ultimately postmodernist approaches within the scope of science philosophy have been influenced by social sciences periodically. In this study, a brief overview of the epistemological debates in social sciences and the distinctions of disciplinary in social sciences have been criticized from the perspective of eclecticism.

Key words: Social Science, Postmodernism, Eclecticism

1. GİRİŞ

Sosyal bilim kavramı modern dünyaya ait bir kavramdır. Kökleri on altıncı yüzyıla kadar götürülebilen sosyal bilimler, gerçeklik hakkında, ampirik olarak doğrulanan sistemli, dünyevi bilgi üretme çabasından ortaya çıkmıştır (Wallerstein et al., 2013: 12). Başka bir ifade ile sosyal bilimler baskın partiküler bilim formu içinde Avrupa'da kapitalizmin modernlik zemininde insan yapımı bir inşa veya kültürel etkinlik olarak doğmuştur (Demirel, 2009: 36).

Sosyal bilim ve sosyal bilimsel bütün yaklaşımların "bilim felsefesine" ve "toplum kuramına" dayandıkları söylenebilir (Çiftçi, 2003: 4). Bu kapsamda sosyal bilimlerde de diğer bilim dallarında olduğu gibi ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sorunlardan bahsedilebilir.

Her türden inanışları, davranışları, hareketleri ve kurumları içinde barındırabilecek kadar geniş manası ile "toplumsal gerçeklik", kişilerin dışında mı yoksa kişilerin bilinçlerinin ürünü müdür? Ya da başka bir yönüyle toplum, onlardan bağımsız olarak "nesnel" mi, bireysel anlamlandırmalarla "öznel" midir? Tartışmaları ontolojik açıdan sosyal bilimlerin en sık sorgulama yaptığı tartışmadır (Çiftçi, 2003: 6).

Epistemoloji ya da başka bir ifade ile bilgi felsefesi temelde bilgi konusu ve sorununu ele alan temel felsefe alanıdır. Temelde bilimsel bilginin ne olduğunu açıklamaya çalışır (Arslan, 2016: 48; Külcü, 2000: 389; Yazıcı, 2014: 53). Sosyal bilimler bağlamında epistemoloji tartışmaları dünyayı bilmeye ve anlamaya, bulgularımızı "bilgi" olarak tanımlamaya yöneliktir. Ayrıca hangi bilgi şekillerinin mümkün, doğru ya da yanlış olduğunun tartışması da epistemoloji tartışmaları kapsamında ele alınmaktadır. Öte yandan bilgiye yönelik bir diğer tartışma konusu ise, bilgi kesin, dışsal, somut biçimde teşhis edilebilen ve iletilebilen bir şey midir? Yoksa kesin olamayan, içsel ve öznel deneyimlere bağlı, başkalarına aktarılamayan bir şey midir? (Çiftçi, 2003: 6-7).

Bu tartışmalara sistematik bakış açıları geliştirilmiştir. Bu bakış açıları genel anlamada üç başlık altında toplanabilir. İlk olarak sosyal bilimlerin kurulmasında etkili olan pozitivist yaklaşımdır. Yorumlayıcı ve eleştirel yaklaşım da diğer ikisidir. Postmodern yaklaşım ise eleştirel yaklaşım içerisinde değerlendirilebilir.

¹ Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Erzurum/ TÜRKİYE

Bu yaklaşımların sosyal bilimlerde gerçekleştirilen araştırmalardaki nihai amaçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Neuman, 2008: 117-162).

Tablo 1. Sosyal Bilim Araştırmalarında Kullanılan Yaklaşımlar ve Amaçları

Yaklaşım	Amaç
Pozitivist Sosyal Bilimler	İnsanlar, olayları kestirebilsin ve denetleyebilsin diye doğa yasalarına benzer yasalar keşfetmek
Yorumlayıcı Sosyal Bilimler	Toplumsal eylemleri anlamak ve tanımlamak
Eleştirel Sosyal Bilimler	Mitleri paramparça etmek ve insanlara toplumu değiştirme gücü vermek

Tablo 1.'den de anlaşılacağı üzere söz konusu üç yaklaşımın bilimsel faaliyetlere yükledikleri anlamlar ve buna bağlı beklentiler farklılaşmaktadır. Şüphesiz amaca bağlı olarak bilimsel bilgi tanımlamaları farklılık gösterecektir (epistemolojik anlamda). Ayrıca akademik disiplinlerin ayrılmasında (Örneğin: Siyaset bilimi, iktisat bilimi, yönetim bilimi, felsefe, coğrafya vb.) söz konusu yaklaşımların nihai amaçları, şekillenme açısından etkili olmuştur.

Söz konusu üç yaklaşım da kendi içerisinde farklı dinamiklere sahip sistematik ve kuramsaldır. Ayrıca birbirlerine alternatif sistemler olarak değerlendirilebilir. Alan yazınında bu yaklaşımlara ilişkin olumlu ve olumsuz yanları içeren birçok çalışma mevcuttur (Fıncıoğulları, 2016; Karataş, 2017; Coşkun 2018).

Fakat farklı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilecek eklektisizm, her yaklaşımın farklı ("en iyi"- "en faydalı") yönlerinin alınarak farklı bir sistemin oluşturulabileceğini savunmaktadır. Daha açık bir anlatımla eklektisizm, farklı düşünce ekollerinden değerli görülen bir takım öğreti veya öğeleri, yeni bir sistem oluşturmak adına bir araya getirme; geniş bir ilgi alanına ya da temel bir amaca sahip olup, amaca hizmet eden en iyi öğeleri farklı sistem ya da kaynaklardan seçme yönelimidir (Cevizci, 2010: 297). İlk olarak mimari ve sanatta etkili olan bu yaklaşım zamanla diğer bilim dallarını da çeşitli ölçülerde etkilemeyi başarmıştır (Köppe, 2012).

Bu çalışmada eklektisizmin öne sürdüğü argümanların sosyal bilimlerde epistemolojik tartışmalar bağlamında işlerliği eleştirel bir dille tartışılmıştır. Ayrıca sosyal bilimlerde değerlendirilen siyaset bilimi, iktisat ve sosyoloji gibi bilim dallarında eklektik düşüncenin ne gibi sorunlara yol açacağına değinilmiştir. Eklektisizm düşüncesinin sistemli bir şekilde daha fazla kullanılır hale gelmesinin çağımız sosyal bilimlerdeki sorunlara çözüm üretmeyeceği düşüncesine ulaşılmıştır. Ayrıca konuya ilişkin tartışmaların sosyal bilimlerde yöntem bilim tartışmalarından bağımsız ele alınmamasının yerinde olacağı fikri daha makul görülmüştür.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal bilimlerde epistemolojik tartışmaları ve disiplin ayrımlarını irdeleyen çalışmalarda genellikle pozitivism vurgusu ya da eleştirisi göze çarpmaktadır. Bu çalışmada ise eklektisizm düşüncesi perspektifinden söz konusu iki durum ele alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilimlerde epistemoloji ve eklektisizm, sosyal bilimlerde disiplinler ayrımlar ve epistemoloji konularını irdelemek yerinde olacaktır.

2.1. Sosyal Bilimlerde Epistemolojik Tartışmalar ve Eklektisizm

19 yy. boyunca farklı disiplinler benimsedikleri epistemolojik bakış açılarına göre adeta bir doğrunun iki farklı kutbuna dağılmışlardır. Kutupların bir ucunda ampirik yöntemleri öncülleyen matematik, fizik, kimya ve biyoloji gibi bilim dalları var iken diğer ucunda ampirik olmayan felsefe edebiyat, resim, heykel ve müzikoloji yer almaktadır (Wallerstein et al., 2013). Bilim dünyası epistemolojik tartışmalar içerisinde bir ayrıma giderken özellikle ikinci dünya savaşından sonra sosyal bilimlerde bu iki kutuplu bilim ayrımının ortasında kendine yer edinmiştir.

Sosyal bilimlerde epistemolojik bakış açıları temelde iki başlık altında toplanabilir. Bunlar: Pozitivist Epistemoloji ve Anti-pozitivist epistemolojidir (Emeklier, 2011). İlk çağdan itibaren felsefecileri bilginin kaynağı konusunda ve nelerin bilinebileceği/nelerin bilinemeyeceği konusunda çeşitli tartışmalar yürütmüştür. Bu tartışmaların sosyal bilimlerde hâkim olan pozitivist paradigmanın hegemonyasında kaldığı söylenebilir. Bu nedenle uzunca bir süre sosyal bilimlerde alanında kabul edilebilir bilgi (ya da bilimsel bilgi) ancak pozitivist epistemoloji çerçevesinde üretilen bilgi olagelmıştır (Rutli, 2014).

Pozitivist epistemoloji, bilimin ve bilimsel bilginin teklifi üzerinde durmuştur, ayrıca bu tekdüze yaklaşım neticesinde toplumsal olgu ve olayları, tıpkı doğa bilimlerinde uygulanan metodolojilerle açıklayabileceklerini ileri sürmüşlerdir. Bilimsel bilginin duyu verilerine yönelik varsayımlardan oluştuğunu

kabul etmektedir. Başka bir ifade ile pozitivist epistemoloji, doğuştan gelen bilginin yokluğu varsayımından yola çıkarak bilimsel bilginin sadece tecrübe, deneyim, gözlem ve deneylerle elde edilebileceğini öne sürmektedir (Emeklier, 2011: 143).

Pozitivist görüşe göre bilimsel yöntem, bilgiye erişmenin eski yollarıyla kıyaslandığında, büyük bir ilerlemeye işaret eder. Tarihsel olarak ifade edildiğinde, bilim “otoriteye dayanan hakikat” in yerini almıştır. Otoriteye dayanan hakikat, birçok önemli otoritenin görüşlerinin iddia edilen şeyden dolayı değil, fakat iddiada bulunanın şahsından dolayı doğru kabul edilmesi anlamına geliyordu (Warburton, 2000: 125). Örneğin bir kasabanın yöneticisinin söyledikleri, başkası tarafından söylenmesi durumuna göre daha gerçekçi ve doğru olarak kabul edilmesi durumu.

Bilimsel yöntemde ise bunun tam tersine, bir iddianın doğruluğuna inanmadan önce denemeler yapma, sonuçlarla ilgili olarak ayrıntılı gözlemlerde bulunma ön plana çıkmaktadır (Warburton, 2000: 125). Yine de bilimsel yöntemin (bir nevi pozitivist yöntem) tartışılmaz, yansız, tarafsız, iktidardan azade bir bilgi ürettiği söylenemez. Zira araştırmayı yapan ile araştırılan arasında etkileşim olduğu ve kişisel ve kültürel farklılıkların araştırmaların bağımsızlığını sarstığını kabul etmek gerekir (Bolat, 2015).

Pozitivist epistemoloji, sosyal bilimlerin ortaya çıkmasında ve üçüncü bir bilim (doğa ve insan bilimlerinden sonra) olarak kendi rüştünü ispat etmesinde etkin rol oynadığından, günümüzde de pek çok alanda etkisini sürdürmektedir. Postmodernizm ile birlikte pozitivism, epistemolojik açıdan da eleştirilmeye başlamıştır. Öncesinde hermeneutik ve diyalektik materyalizm gibi yöntemlerce eleştirilen pozitivism, kendi içerisinden bir eleştiri sayılabilecek “eleştirel yaklaşım” ve özellikle Karl Popper’ın “yanlışlanabilirlik” düşüncesi ile mücadele etmek zorunda kalmıştır (Kurun, 2018; Güzeleğli, 2021).

Temelde pozitivist epistemoloji yöntem olarak tümevarım yöntemini benimsemiştir. Bu durum sosyal bilimler açısından düşünüldüğünde evreni temsil eden örneklemelerle genellemeler yapılarak “toplumsal gerçeklikle” ilgili çıkarımlar/kestirimler yapılmaktaydı. Popper pozitivist epistemolojinin temelinde yer alan “doğrulanabilirlik” yerine “yanlışlanabilirlik” ilkesini öne sürmüş ve epistemolojik tartışmalara farklı bir boyut kazandırmıştır. Netice itibarıyla tümevarım yerine tümdengelim önerilmiştir (Mertik, 2021).

Tüm bu epistemolojik tartışmalara farklı bir bakışta postmodernizm kapsamında olduğu öne sürülen eklettisizm açısından ele alınacak olursa bilginin elde edilmesinde ya da bilginin bilimsel bilgi olarak kabul edilmesinde katı kurallardan bahsetmek oldukça zordur. Bu perspektiften yaklaşıldığında metafizik, teolojik, sezgisel bilgi edinme kaynakları da meşru sayılabilir (Güzel, 2003).

Postmodernizm çok çeşitli alan ve duruma uygulanabilen, sınırlar üzerine odaklanan, biriciklik yanlısı, anlaşılabilir olan üzerinde yoğunlaşan ve tekrarı mümkün olmayı takdir eden yöntemlere ve buradan elde edilen bilgilere önem vermektedir. Ayrıca postmodern sosyal bilim çözümlere odaklanmış yöntemleri değil, paradoksları çoğaltan ve sınırsız sayıda yanıtı izin veren sorulardan oluşan ve gittikçe daha karmaşıklaşan repertuarlar oluşturan teknikleri özümser (Rosenau, 1998:192). Postmodernistlerin, modernizmin dayattığı tekin hâkimiyetini yadsımları, çok kültürlülüğü ve çoğulculuğu benimsemeleri doğal olarak eklettik düşünceleri savunmalarına neden olmuştur (Aydın, 2006b: 26).

2.2. Sosyal Bilimlerde Disipliner Ayrımlar ve Eklettisizm

Disipliner ayrımın şekillenmesinde felsefe faaliyetlerin ve filozofların etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Tarihsel seyir içerisinde öncelikler ve bilim dalları farklı bakış açılarıyla sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalarda empirist-faydacı felsefenin daha etkili olduğu Anglo-Sakson ülkeleri ile akılcı-idealist felsefenin benimsendiği Kıta (veya Kara) Avrupası arasında görüş ayrılığı vardır (Özlem, 2003). Anglo-Sakson ülkelerinde genel olarak bilim denilince akla gelen pozitif bilimlerdir. Pozitif bilimlerin konusunu, 1850’lere kadar yalnızca doğa (tabiat) bilimleri oluşturmaktaydı. Bu sebeple pozitif bilimler genellikle “doğa bilimleri” olarak anılmaktaydı (Frank, 1985).

Fizik, jeoloji, biyoloji, jeofizik, astronomi gibi alt disiplinlerden oluşan doğa bilimleri tabii olguları, yani doğal gerçeklikleri konu edinmektedir. Bireyin düşüncesinden azade var olan her şey tabii gerçeklik olarak tanımlanabilir. Bu noktadan hareketle doğal bilimler, doğada gerçekleşen olaylar arasındaki neden-sonuç bağı (determinizm) gözlem ve deney yoluyla izah etmeye çalışırlar (Akış Roney, 2011: 212).

Sosyal bilimler, doğa bilimlerinden farklı olarak, toplumdaki insanların tutum ve davranışlarını inceleme nesnesi haline getirerek açıklamaya çalışmaktadır. Sosyoloji, psikoloji, sosyal antropoloji, hukuk, tarih, ekonomi, işletme, felsefe, siyaset gibi alt disiplinleri vardır (Değirmenci, 2011, p. 74).

Kıta Avrupa'sının felsefi öğretilerini benimsemiş felsefeciler, doğa bilimlerinde araştırma konusu edilen doğal olgu-olaylar ile sosyal bilimlerde araştırma konusu edilen insan arasında önemli farklılıklar olduğunu ileri sürmektedirler. Doğal olgular kendini yineleyen durumlar olarak düşünüldüğünde (suyun kaynaması, yüksekte bırakılan cismin yere düşmesi vb.), bunları açıklamaya/dinamiklerini anlamlandırmaya yönelik ifadelerin (kuramların), tüm zaman dilimlerinde ve farklı mekanlarda geçerli olduğu savunulabilir (aynı şartlar altında) (Hempel, 2015). Buna rağmen her ne kadar insan doğanın bir parçası olsa da, nesnelere varoluşundan farklı olarak, insanın kendine özgü varoluşu vardır. Ayrıca bireyler tutum ve davranışlarını değerler, inançlar, kültürel özellikler ve ideolojilere göre şekillendirirler. Başka bir deyişle doğa olaylarında gerekli şartlar oluşunca sonucun ne olacağı kestirilebilir (örneğin: suyu ateşin üzerine koyarsan ısınıp buharlaşır). Fakat sosyal bilimlerde bireyin davranışsal farklılıklarından dolayı aynı şartlarda farklı sonuçlarla karşılaşılabilir (örneğin Rusya'da sevilen güçlü birine "Ayı" diyerek iltifat edilebilir. Fakat aynı sözcük Türkiye'de kullanıldığında olumsuz tepki ile karşılaşılabilir). Bu açıklama/anlamlandırma farklılıkları nedeniyle doğal olay ve olguları açıklamaya çalışan "zorunluluk yasaları" bireylerin kendine özgü ve kişisel davranışlarını açıklamada yetersiz kalabilmektedir (Özlem, 2003).

Sosyal bilimlerde disiplinler ayrımının pozitivistizmin gölgesinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bu yönüyle toplumsal gerçeklik bölümlendirilmiş ve yönlendirilmesi kolaylaşmıştır. Bu düşünceler çerçevesinde eklektik düşünce sosyal bilimlerin alanındaki disiplinler ayrımında gereksiz olduğuna işaret etmektedir. Farklı disiplinlerin farklı bilgi edinme yöntemleri veya farklı varsayımları, teorileri olabilir. Böylesi durumlar için sınırların kaldırılması bazen "a" yöntemini bazen "b" yöntemini kullanabilir (Wallerstein et al., 2013). Eklektizim ise "a" yönteminin ve "b" yönteminin bazı özelliklerinin bir araya getirilerek "c" yöntemini oluşturacağı ve daha başarılı sonuçlara ulaşabileceğini iddia etmektedir.

Bu bağlamda akla disiplinlerarası çalışmalar gelebilir. Bu tarz çalışmalar son dönemlerde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaygınlaşmıştır. Sosyal yaşamın karmaşıklaşan yapısı, bazı durumları teşhis edebilmek veya durulara ilişkin sorunları çözebilmek adına interdisipliner çalışmayı zorunlu kılabilir. Bu durum eklektisizmle karıştırılmamalıdır.

3. TARTIŞMA

Alan yazınında eklektisizm daha çok olumsuz bir ün ile anılmaktadır (Aydın, 2006a, 2006b). Az da olsa eklektik düşüncenin işe yarar olduğunu savunanlar da bulunmaktadır (Yaran, 2003). Bilimin ve bilimsel bilginin birikimsel olduğu kabul edilirse eklektisizme olumlu bakmak daha olası olacaktır. Çünkü her ne kadar farklı geleneklerin mensubu olsalar da, bilim insanları farklı düşünceler, sistemler, çözümler ortaya koysalar da etkilendikleri düşünürler veya akımlar olagelmıştır.

Örneğin, yönetim bilimleri disiplinde paradigma kaymasına yol açan Henry Ford, fordist üretim sistemini, arkadaşını ziyaret için gittiği mezbahane de temellendirmiştir (Ceri Booms, 2014; Eryılmaz, Eken, & Şen, 2007; Şahin, 2013; Şimşek & Çelik, 2011). Dolayısıyla bilim insanı benimsediği bilim anlayışı ile kendini sınırlandırır ise var olanın dışına çıkması mümkün olmayabilir. Fakat bu durum, ilkesiz, kesinliksiz, sistemli, birbiriyle çelişen şeyleri birbirine yamayp gerçek dışı bilgiler üretme (ya da yanlış bilgiler) anlamına gelmemelidir. Yöntembilimsel açıdan bu tür çalışmalar önemli eleştirilerle karşı karşıya kalabilmektedir.

Daha anlaşılır kılmak adına Bertell Ollman'ın "Diyalektiğin Dansı - Marx'ın Yönteminde Adımlar" eserinde geçen metafor üzerinden değerlendirme yapılabilir (Ollman, 2015).

"Dünyanın en güzel ellerine, gözlerine, ayaklarına ve aklınıza gelebilecek her türlü uzvun en güzeline sahip farklı insanları bir araya getirin ve müthiş yetenekli bir sanatçı tarafından bu uzuvların mükemmel bir şekilde çizilerek yeni bir vücut ortaya çıkarıldığını düşünün. Bu parçalar hiçbir şekilde birbirleriyle uyumlayacağından ortaya çıkan şey bir insan değil ne idüğü belirsiz bir şey olacaktır."

Ollman'ın bu ifadeleri eklektisizme eleştirel yaklaştığını kanıtlar niteliktedir. Bu bakış açısının doğruluğu veya yanlışlığı tartışmaya açıktır. Dünyanın en güzel eli, gözü veya ayakları ifadesi görecelik içermektedir. Çünkü en güzel göz kadınlara göre belki erkeklerdedir veya erkeklere göre kadınlardadır. Başka bir bakış açısı ile Türklere göre Ruslarda, Ruslara göre de Amerikalılardadır denilebilir. Bu bağlamda bilimsel anlamda ya da özelden sosyal bilimlerde görecelik tartışmaları nihayetlendirilmemişken böylesi bir iddiada bulunmak oldukça güçtür. Bu şekilde bir yaklaşım şu anlama gelebilir. Her insan, her ırk, her inanç, her ideoloji, her cinsiyet, her yaş grubu, her ... kendine göre bir güzel belirler ve bu güzeller çerçevesinde bilim

yapmaya çalışır. Böylesi bir dünya veya ülke hatta toplum düşünülemez. Kaos ve karmaşıklığın hâkim olduğu bir insanlık dönemine yol açabilir

Bilim dünyası sosyal imgelere ilişkin “toplumsal yasaların” oluşturulabileceği tartışmasını devam ettirirken, bazı toplumsal olayların öngörülememesi veya kontrol altına alınmaması ya da “toplumsal mühendislik” çabalarının işlerliğini yitirmesi yeni arayışlara yol açmıştır (Balkız, 2005). Eklektisizm bu arayışlar çerçevesinde yeni şeyler vaat ediyor görünmektedir. Fakat bu tarz düşünce yapısının yaygın hale gelmesi sistematik olarak sosyal bilimlerde uygulanması yöntembilim açısından daha büyük sorunlara zemin hazırlayacaktır. Ollman’ın ifadeleri üzerinden tartışma sürdürülecek olursa bir diğer sorun ise en güzel uzuvları diğerlerinden ayırmak ve başka bir bedene ya da uzuvlar bütününe yerleştirmektir. Bu durum akıllara tıp alanındaki organ nakillerini getirmektedir. Bazı iç organları çeşitli nedenlerle işlevini yitirebilir. Bu durumlarda konunun mütehasısları tarafından uygun doku ve özelliklerdeki organlar nakil edilebilmektedir. Fakat böylesi durumlarda öncelikle nakil yapılacak vücuttaki bağışıklık sistemi (bir bakıma savunma sistemi) en düşük düzeye indiriliyor. Çünkü nakil yapılan vücut aktarılmaya çalışılan organı düşman olarak görüp onu vücuttan atmak için savaşıyor. Böylesi bir durumun önüne geçmek için bağışıklık sistemi önce minimize ediliyor ardından nakil gerçekleştirildikten sonra kademeli olarak bağışıklık sistemi yükseltiliyor. Bu örneğin, sosyal bilimlere ve verilen metin üzerinden yapılan tartışmaya bakan yönü, farklı bir yaklaşımda iyi olarak gördüğümüz bir husus, o yaklaşımdan azade olarak ele alındığında beklenen olumlu etkiyi yaratmayabilir. İyiliğinden güzelliğinden veya performansından bir şey kaybetmediği varsayılsa da bu defa da eklenmek istediği sistem onu kabul etmeyebilir. Ya da eklenmek istediği sistemde dirençle karşılaşılabilir ve düşman olarak addedilebilir. Bu durum sosyal bilimler açısından düşünüldüğünde böylesi bir sistem içi düşman görme ve neticesinde çatışma yaşamak toplumsal sorunların çözümü açısından pek de başarılı sonuçlar doğurmayacaktır.

Metinde sayılan organlar iç organlar olmadığından bir de vücuttaki estetik durum açısından birleştirmeyi ele almak gerekecektir. Özellikle sosyal medyada bu şekilde oluşturulmuş görsellere rastlanabilmektedir. Ünlülerin en beğenilen yüz uzuvların bir araya getirilmiş ve ortaya yeni bir yüz çıkarılmıştır. Fakat bu tarz resimlere bakıldığında normal bir insan yüzüne göre yapmacıklık hissedilmektedir. Kaldı ki bu durum photoshop benzeri programlardan yapılmaktadır. Gerçek hayatta böylesi bir yüz ve organ naklinin estetik açıdan sonuçları muammadır.

Metinde ele alınacak bir diğer nokta ise “müthiş yetenekli sanatçı” benzetmesidir. Sanata yönelik bilim alanlarında yetenek konusundaki tartışmalar, sosyal bilimlerdeki tartışmalardan daha az değildir. Güzellik kavramının, sanatsal değer yaratma kavramının göreceliliği, sosyal bilimlerdeki pek çok konudan daha az tartışmalıdır. Hal böyle iken “müthiş yetenekten” ne anlamamız gerektiği de tartışmalıdır. Bu tartışma noktasının sosyal bilimlere bakan yönü ise şu şekilde değerlendirilebilir; sosyal bilimlerde bu şekilde bir birleşimi sağlayacak olan bilim insanı ya da bilim insanlarının bir araya gelmesiyle oluşan ekoller/okullardır. Bu birey ya da birey topluluklarının müthiş yetenekli olması pek de mümkün olmamaktadır.

Günümüze değin pek çok bilim insanı, düşünür, filozof gelmiştir. Onlarca ekol ve okul oluşturmuşlardır. Fakat hepsinin eleştirilecek ve geliştirilecek yönleri olmuştur. Bu da müthiş yetenekli kişi veya kişilerce bir birleştirme yapılabilmesini imkânsız kılmaktadır. Söz konusu kişi veya ekollerin tarafsız olması, kendilerinden bir şey katmayacak olmaları da ayrı bir tartışma konusudur.

Yukarıda verilen metine ilişkin yürütülebilecek tartışma noktaları şu şekilde özetlenebilir;

- En güzel uzuv konusu görecelidir.
- En güzel uzuv bulunduğu bedende daha değerlidir. (genellikle)
- En güzel uzuvları bir araya getirme mahareti pek de mümkün değildir.

4. SONUÇ YERİNE

Modern yaşamın pek çok yönü, ezici belirsizlik duygusuna katkıda bulunuyor: gelecekte “böyle bir dünya” ve aslında kararlaştırılmayan, denetlenemeyen ve dolayısı ile korkutan bir “yakın dünya” olacağı görüşüne, hareketin mevcut bağlamsal sabitlerinin, hareketin sonuçlarına ilişkin akılcı hesaplar yapmaya izin verecek sabitlikte olup olmadığı noktasında kuşku oluşmasına katkı sağlamaktadır (Bauman, 2000: 35).

Sosyal bilimlerin farklı alanlarında birbirine benzer yöntemlerle çeşitli bilgiler üretilmektedir. Deney ve gözleme dayalı veri elde etmelerin neticesinde araştırmacı bulguları yorumla ve çoğu zaman da bir sonuca bağlama eğilimindedir. Bu bağlamda yorum sosyal bilimlerde merkezi bir konudur ve buna uygun olarak,

yorumun, mantıksal konumu eleştiri kuramında önemli bir meseledir. Yorumun doğasıyla ilgili köklü, yeni bir görüş geliştirildiğinde, dikkate değer bir şey olmuş demektir. Son yıllarda bu görüşün etkisi ile “tüm yorumlar yanlış yorumdur” görüşünün ortaya çıkmasına ve taraftar bulmasına neden olmuştur (Ellis, 1997: 115).

Böylesi bir ortamda geleceğe dair belirsizlik ve günümüze kadar gelen bilimsel ilerlemenin, sosyal bilimler alanındaki ampirik çalışmaların ve bunlara dair yorumlamaların topyekun yanlışlanması, insanları kaygılandırabilmektedir. Bu yönüyle eklektisizm bir kurtarıcı olarak görülebilir. Zira “tüm yorumlar yanlış yorumdur” yerine “her yorum doğrudur, her şey olur, her tarz/yöntem birbirine eklenir” düşüncesi insanların geleceğe dair ümitsizliklerini bir ölçüde hafifletebilir. Fakat bu tür yaklaşım her alanda işler değildir. Eklektisizm sanatsal faaliyetlerde belirli ölçülerde başarılar elde etmiş olabilir. Ya da eklektik olarak bir araya getirilmiş bir mimari örneği bina pek de toplumsal çatışmalara yol açmaz. Başka bir ifade ile eklektisizm sosyal bilimler alanında yaygınlık kazanırsa ve eksiğiyle yanlışıyla ortaya konulmuş yaklaşımlar, kuramlar bir bütün olarak “yalan” olarak görülmeye başlarsa herkesin, her devletin, her ideolojinin, her kültürün kendi doğruları oluşmaya başlar. Bu durumda kaçınılmaz olarak toplumsal çatışmaları meydana getirecektir.

Bu kapsamda bilimi, bilgi üretme yöntemlerinden bir olarak gören Paul Feyerabend, birey tarafından geliştirilmiş olan düşünme biçimlerinden sadece biri olarak ele alır. Dolayısıyla bilim “en iyisi” iddiasında olmak zorunda değildir (Feyerabend, 1999; Feyerabend, 2010). Feyerabend bilginin tek temel kaynağının “çağdaş bilim” anlayışı olduğu fikrine sert eleştiriler yöneltmektedir. Feyerabend’e göre bilim bir yönüyle ideoloji veya din, öbür yönüyle astroloji, efsane veya falcılık gibi uygulamalardan sadece biri olduğunu vurgulayan Feyerabend, bilimin akılcı ve deneysel yöntemlerle bilgi üretmesi onun üstün olduğu anlamına gelmeyeceğini savunur. Bu nedenle doğruluk ve bilgi hiçbir çalışma tarzının ya da anlayışın tekelinde olmamalıdır. Özetle ona göre doğru bilgi yöntemden bağımsızdır. Bu bakımdan bilim, olası diğer bakış açılarından ne daha “iyi”, ne de daha “kötü” dür. Bilim, diğer arayışlar gibi irrasyonel ve üstünlüktür. Dolayısıyla dayandığı varsayımlar açısından ve ortaya çıkardığı sonuçlar bakımından üstünlük/ayrıcılık sağlayan bir yapıdan söz edilemez (Saygılı, 2008: 23).

Paul Karl Feyerabend’in “her şey gider” anlayışının postmodernizmin sloganına dönüştüğüne ve eklektisizme giden yolu açtığına öne süren düşünürlerden söz edilebilir. Onlara göre, P. Feyerabend’in modernizmin bütün öğretilerine ve ideallerine yüz çevirmiş bilimsel akılcılığa karşı öne sürdüğü “her şey olur” sloganıyla, postmodernistler, geniş ölçüde serbestliğe, buna bağlı olarak da kaçınılmaz bir şekilde eklektizme varmışlardır (Aydın, 2006a, 2006b; Saygılı, 2008).

Eklektik bir dizgenin bilim kültürü açısından değerinin olmadığı söylenebilir. Çünkü postmodern bilim anlayışı, postmodernizmin eklektik yapısı gereği, her şeyden biraz içeren ama hiçbir anlam içermeyen, her şeyin bulunduğu atık yığınlarına benzetilebilir. Bu yığınlarından, kimi parçalara ihtiyaç duyanlar aradıklarını bulup onlardan faydalanabilirler; fakat ikinci el parçalar veya atıl parçalar işlevsel olmayabilirler (Erguvan, 2011). Bu yönüyle eklektik düşünceler sonucu ortaya çıkmış şeylerin özgünlüğü son derece tartışmalıdır. Farklı disiplinlerden farklı parçaları bünyesinde barındırdığı/parça aldığı için tek bir disiplin olarak adlandırılmazlar.

Genel manada yıkmak kolay, yapmak zor olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda eklektisizm, eleştirel yıkım taraftarı olarak görülebilir. Geleneklere ve bunun neticesinde oluşan öğretilere önem vermediği söylenebilir. Çoklu refleks geliştirmek bazı durumlar açısından bireye çeşitli avantajlar sağlayabilir. Başka bir deyişle farklı durum ve koşullara göre tepkiler geliştirmek insan doğasının bir gereği sayılabilir. Fakat bu bilimsel açıdan uygulanması güç bir hadisedir. Çünkü toplum, bireye göre daha karmaşık, hantal ve değişkendir.

Bu noktada Jürgen Habermas’ın örneklendirmesi en makul çözüm gibi düşünülebilir. Ona göre bir çocuğu bir küvette yıkarsak onun kirli, paslı, tozlu kısımları suya karışır. Çocuk daha temiz ve daha kusursuz hale gelir. Bu işlem neticesinde bizlerde kirlenen suyu dökeriz bu gayet normal karşılanır. Fakat böylesi bir durumda çocuk atılmaz. Son olarak bu benzetmeden yola çıkarak, yıkanan çocuğu bilime, bilimsel faaliyetlere ya da yaklaşımlara benzetebilir. Şüphesiz her akım veya yaklaşım, olumsuz yönleri kendi içerisinde barındırır. Bunun yanında insanlık, doğa, dünya, iletişim ve güç ilişkileri sürekli değişmektedir. Bu sebeplerden dolayı ortaya konulmuş hatta belirli bir süre sorunsuz işleyen paradigmalardan/yöntemler ve bunlara bağlı epistemolojik bakış açıları bir süre sonra sorunlar yaratmaya başlayabilir. Böylesi bir durumla karşılaşıldığında o yaklaşımı atmak (örnekteki çocuğu atmak ile eş değer düşünülebilir) hiçte mantıklı olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akiş Roney, S. (2011). Bilimsel Araştırma Nedir? *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(2), 211-215.
- Arslan, A. (2016). *Felsefeye giriş*. Ankara: Adres Yayınları.
- Aydın, H. (2006a). Eleştirel Aklın Işığında Postmodernizm, Dayandığı İlkeler ve Eğitim Felsefesi. *Eğitimde Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 27-48.
- Aydın, H. (2006b). Postmodernizm, Dayandığı İlkeler ve Bilim Felsefesi. *İnsancıl*, 188, 16-28.
- Bauman, Z. (2000). *Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları* (İ. Türkmen, Trans.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bolat, D. (2015). Bilim, Cinsiyet, Nesnellik: Feminist Nesnellik Arayışı Üzerine Bir Tartışma, *Sosyoloji Dergisi*, (31), 1-17.
- Ceri Booms, M. (2014). *Yönetim Biliminde 49 İnsan - 49 Teori* (Ö. Livvarçin & D. Kurt, Çev.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Coşkun, S. (2018). Sosyal Bilimlerde Metodoloji Problemi, *Dört Öge*, (13), 59-72.
- Çiftçi, A. (2003). Sosyal Bilimlerde Köklü Tartışmalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 3-28.
- Değirmenci, K. (2011). Sosyal Bilimlerde Disiplinlerarasılığı ve Disipliner Ayrımları Yeniden Düşünmek: Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 15, 62-70.
- Demirel, İ. (2009). Bilgi Yapıları Rejimi, *Sosyal Bilimler ve Postmodernizm*. *Türk Yurdu*, 266, 35.
- Ellis, J. M. (1997). *Postmodernizme Hayır* (H. Aral Bakırel, Çev.). Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Emeklier, B. (2011). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar. *Bilge Strateji*, 3(4).
- Erguvan, İ. D. (2011). Bilgi Anarşisti Paul Karl Feyerabend. https://www.academia.edu/3528096/Paul_Feyerabend.
- Eryılmaz, B., Eken, M., & Şen, M. L. (Eds.). (2007). *Kamu Yönetimi Yazıları*. Ankara: Nobel.
- Fıncıoğulları, S. (2016). Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme, *Sosyoloji Dergisi*, (33), 37-48
- Feyerabend, Paul (1999) *Yönteme Karşı*, (E. Başer, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Feyerabend, Paul (2010) *Özgür Bir Toplumda Bilim*, (A. Kardam, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Frank, P. (1985). *Pozitivizmi Eleştirmek ve Doğa Bilimlerinde Pozitivizm* (Ö. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Güzel, C. (2003). Aristoteles'te Bilgi, Bilim, Bilgide Kesinlik, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 20 (1), 126-139
- Güzeloğlu, T. (2021). Eleştirel Teori ve Pozitivizm Eleştirisi, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 95-102.
- Hempel, C. (2015). *Doğa Bilimi Felsefesi* (C. İ. Özkan, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 69-86.
- Kurun, İ. (2018). Karl Popper'in İdealizm Eleştirisi, *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 8 (1), 273-301.
- Köppe, S. (2012). A Moderate Eclecticism: Ontological and Epistemological Issues, *Integrative Psychological and Behavioral Science*, (46), 1-19.
- Külcü, Ö. (2000). Kuramsal Bilginin Oluşumu ve Toplumsal Bilgiye Dönüşümünde Epistemoloji Bilgi Hizmetleri İlişkisi I. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(4), 386-411.

- Merkit, N. (2021). Karl Popper ve Yanlışlanabilirlik İlkesi, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (1), 129-143.
- Neuman, W. L. (2008). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicelik Yaklaşımlar (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayın Odası Yayınları.
- Ollman, B. (2015). Diyalektiğin Dansı: Marx'ın Yönteminde Adımlar (C. Saraçoğlu, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Özlem, D. (2003). Bilim Felsefesi. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Rosenau, P. M. (1998). Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri (T. Birkan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Rutli, E. E. (2014). Sosyal Bilimlerde Pozitivizm Tartışması: Adorno ve Popper, Temâşâ Felsefe Dergisi, (1), 134-160.
- Saygılı, S. (2008). Paul Karl Feyerabend'de Yöntemsel Çoğulcu Eğitim Anlayışı. (Yüksek Lisans), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Şahin, Y. (2013). Yönetim bilimi ve Türk kamu yönetimi. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Şimşek, M. Ş., & Çelik, A. (2011). Yönetim ve organizasyon: Eğitim Kitabevi.
- Wallerstein, I., Juma, C., Keller, E. F., Kocka, J., Leceurt, D., Mudimbe, V. Y., . . . Lee, R. (2013). Gulbenkian Komisyonu Sosyal Bilimleri Açın (Ş. Tekelli, Çev.). İstanbul: Metis yayınları.
- Warburton, N. (2000). Felsefeye Giriş (A. Cevizci, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Yaran, C. S. (2003). İslam Felsefesinin Karakteristik Yapısı: Özgün Eklektisizm. Ekev Akademi Dergisi, 7(17), 1-15.
- Yazıcı, S. (2014). Felsefeye Giriş. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.